

Policy för byggnader på friluftsmuseer i Sverige. 1311105

Inledning

Friluftsmuseerna består av många olika verksamheter som tillsammans skapar den speciella form av museiverksamhet som ett friluftsmuseum är. Inom FRI finns sedan tidigare policies för pedagogik och levande samlingar. Föreliggande policy fokuserar på friluftsmuseernas byggnader, hur vi ska kunna bruka dem och samtidigt bevara dem och de kunskaper de rymmer, för kommande generationer.

Friluftsmuseernas särskilda förutsättningar

Friluftsmuseerna ger besökarna en möjlighet att uppleva historia på ett mycket påtagligt sätt. Man kan kliva in i historien och få samma upplevelse som dåtidens människor av till exempel ljus och mörker, värme och kyla, dofter. Friluftsmuseerna stimulerar alla sinnen på ett sätt som kan ge museibesöket en ytterligare dimension. På friluftsmuseerna finns de historiska byggnaderna i ett sammanhang, här finns av tradition mycket kunskap om bebyggelsehistoria, antikvariskt förhållningssätt och byggnadshantverk. Som besökare på ett friluftsmuseum finns möjligheten att se hantverkare utöva sitt yrke, ibland får man också prova på. Friluftsmuseerna med sina breda besöksgrupper fungerar som en mötesplats mellan kulturer och generationer.

Byggnaderna på friluftsmuseerna har en gång samlats in för att bevaras, men också för att brukas och visas. Det kräver en skicklig balansgång, en övervikt åt det ena eller andra hållet riskerar att stjälpa friluftsmuseets idé.

Syfte med policyn

- Att formulera en plattform för friluftsmuseernas förhållningssätt och hantering av sina byggnader.
- Att synliggöra friluftsmuseernas särskilda förutsättningar att arbeta med det immateriella kulturarvet i form av handlingsburen kunskap kopplat till byggnader.
- Att utöka samarbetet mellan FRI:s medlemsmuseer och därigenom skapa möjligheter för lokalt, regionalt, nationellt och internationellt utvecklingsarbete.
- Att skapa ett gemensamt utvecklingsredskap för friluftsmuseerna. Ett redskap som kan användas både vid dialogen med styrelser, museipersonal och externa intressenter.

Policy för byggnader

Vision

Samtliga byggnader bär på nycklar till historien, i dem gömmer sig spåren av tidigare generationer. Friluftsmuseet och dess byggnader behövs för att skapa förståelse för historien och samtiden bättre.

- Friluftsmuseerna och dess byggnader brukas och bevaras på ett sådant sätt att de är en plats för till exempel jämställdhet, social inkludering, kulturell mångfald och integration. Därmed skapas förutsättningar för att det byggda kulturarvet aktivt medverkar i en demokratisk samhällsutveckling.

Den största delen av friluftsmuseernas byggnadsbestånd består av byggnader som är uppförda med naturmaterial, med avsikten att hålla länge och att vara underhållsbara.

- Friluftsmuseerna och dess byggnader bidrar till ett mer hållbart samhälle genom en förvaltning där traditionella metoder och material används, och genom att vara en plats för kunskapsspridning om detta.

I förvaltningen av byggnaderna, genom att arbeta med traditionella metoder och material, bevaras den handlingsburna kunskapen kopplad till byggnader.

- Friluftsmuseerna och deras byggnader är en plats där det immateriella kulturarvet kopplat till byggnader bevaras och förmedlas.

Mål

- Friluftsmuseerna hanterar sina byggnader på ett sätt som lever upp till Icomos Venedigdokument samt ICOM:s etiska regler för museer.
- Friluftsmuseerna är en självklar arena för det nationella arbetet med bevarande av det immateriella kulturarvet rörande byggnadshantverket och dess material och metoder, i enlighet med Unescos konvention om det immateriella kulturarvet.
- Friluftsmuseerna är en självklar samarbetspartner för kulturmiljövården samt universitet och högskolor med koppling till kulturmiljö och byggnadshantverk.

Aktiviteter för att nå målen

Förhållningssätt

Byggnaderna på friluftsmuseerna har samlats in för att bevaras för framtiden och visas för samtiden med sikte på framtiden. De visar en bebyggelsehistorisk tradition, men är samtidigt unika objekt som rymmer berättelser om förutsättningar för människors liv över tid och rum. Som den fysiska grunden för friluftsmuseerna är byggnaderna ett monument av sin tid, och en plats där kulturmiljövårdens förändring tydligt kan utläsas. Det museihistoriska perspektivet lägger en ytterligare dimension till de övriga kulturhistoriska värden som ryms i friluftsmuseets byggnader.

För att de kulturhistoriska värdena i byggnadsbeståndet ska bevaras krävs att det förhållnings- och arbetssätt som kulturmiljövården i övrigt har, där hantverkare och antikvarier arbetar tillsammans och drar nytta av varandras kompetenser, också bör vara friluftsmuseernas förhållnings- och arbetssätt, med tillägget att det museihistoriska perspektivet finns med som en ytterligare dimension.

Handlingsburen kunskap

Friluftsmuseerna är en plats där handlingsburen kunskap kopplad till byggnader har möjlighet att fortleva. Byggnaderna ska vårdas och underhållas med kunskap.

Friluftsmuseerna ska fungera som arkiv för det immateriella kulturarvet kopplat till byggnadshantverket, där hantverkarens möjligheter till kontinuerligt yrkesutövande säkrar bevarandet av hantverket.

Friluftsmuseerna är av tradition en plats dit allmänheten vänder sig för att lära mer om äldre tiders byggnadshantverk, det öppnar möjligheter att arbeta folkbildande med handlingsburen kunskap kopplad till byggnader.

Förvaltning

Friluftsmuseerna är, i sin helhet och i sina delar, miljöer med stora kulturhistoriska värden. För samtliga byggnader gäller PBL kap 8 §§13,14 och 17. För de byggnader som är byggnadsminnen, eller som kan vara aktuella för en byggnadsminnesförklaring, gäller anmälningsplikt enligt kulturminneslagen 3 kap. 6§ lagen om kulturminnen (KML) vid förändring som kan påverka byggnadens kulturhistoriska värde.

Antikvariska förundersökningar med kulturhistoriska värderingar och antikvariska ställningstaganden utgör basen i förvaltningen av byggnaderna. Som stöd i en långsiktig förvaltning bör vårdprogram samt vård- och underhållsplaner upprättas. Dessa fungerar som ett underlag för långsiktig planering av fortsatt användning och underhåll.

Dokumentationen av byggnader, vidtagna åtgärder samt deras motiv är viktig information för framtiden. En systematisk dokumentation och arkivering är viktig för att byggnadernas kulturhistoriska värden inte ska förvanskas.

För att balansen mellan brukande och bevarande av byggnaderna ska bibehållas bör skyddsföreskrifter upprättas för byggnaderna.

Klassificering

En klassificering av friluftsmuseets byggnader är ett sätt att tydliggöra förhållningssätt samt varsamhetskrav i en byggnad. Klassificeringen ger tydliga riktlinjer kring förvaltningen av byggnaderna. Dokumentet skapar kontinuitet och kan användas som ett stöd vid diskussioner om förändrad verksamhet, planerade åtgärder och olika typer av myndighetskrav, så att de kulturhistoriska värdena inte förvanskas.

Kompetens

De kulturhistoriska värdena, och besökarens upplevelse av friluftsmuseet, ställer höga krav på ett materialtekniskt och hantverksmässigt utförande som passar den byggnad där arbetet ska utföras. Restaureringsarbeten på ett friluftsmuseum kräver, förutom hantverksskicklighet, bred antikvarisk kompetens, lyhördhet för det pedagogiska arbetet samt en förståelse för friluftsmuseet som kulturmiljö.

Alla hantverks- och antikvariekompetenser kan inte rymmas på varje friluftsmuseum. Vid upphandlingar är det viktigt att friluftsmuseerna är en bra beställare som kan tydliggöra de särskilda krav på förhållningssätt, utförande och dokumentation som krävs för att de kulturhistoriska värdena inte riskerar att förvanskas.

FRI har en viktig roll för att skapa en plattform för samverkan t.ex. genom regelbundet erfarenhetsutbyte, gemensamma kurser, stöd i specialistkompetens mm. Det är viktigt att ett nätverk kring byggnader skapas och att ett årligt tillfälle för gemensamma diskussioner i nätverket skapas.

Bilaga 1. Ordlista.

Handlingsburen kunskap

Begreppet är vitt omfamnande och någon officiell definition verkar inte finnas. Ett försök till beskrivning kan vara: en kombination av handlag och kunskap om, och utförandet av, de olika moment som en hantverksprocess innehåller. Momenten är svåra/omöjliga att beskriva i ord, och mycket komplicerade att beskriva i bild/film. Andra liknande begrepp som förekommer är "handens kunskap", "tyst kunskap" osv. I detta dokument avser vi med begreppet "handlingsburen kunskap", handlingsburen kunskap som är kopplad till byggnader.

Immateriellt kulturarv

Sedvänjor, framställningar, uttryck, kunskap, färdigheter – liksom tillhörande verktyg, föremål, artefakter och kulturella platser – som lokalsamhällen, grupper och i vissa fall enskilda personer erkänner som en del av sitt kulturarv. Dessa överförs från generation till generation, återskapas fortlöpande och ger en känsla av identitet och kontinuitet för gruppen. I Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet (Convention for the safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ska sådana immateriella kulturarv beaktas som bygger på ömsesidig respekt och hållbar utveckling. I detta dokument avser vi med begreppet "immateriellt kulturarv", immateriellt kulturarv som är kopplat till byggnader.

Museihistoriskt perspektiv

Friluftsmuseerna och deras förändring över tid ger en god bild av förändringar inom kulturmiljövården och antikvariskt förhållningssätt. I detta dokument betyder "museihistoriskt perspektiv" att denna del av byggnadens historia ska beaktas.

Antikvarisk förundersökning

Klarlägger byggnadens förutsättningar; tillstånd, historiska fakta, kulturhistoriska värden. Det är en noggrann byggnadsundersökning med inventering, uppmätning, materialbeskrivning och genomgång av arkivmaterial. Utgör underlag för vidare åtgärder.

Vårdprogram

Ger riktlinjer och tydliga mål för långsiktig vård och underhåll av byggnader. Ett praktiskt styrdokument i daglig förvaltning inför både större förändringar och akut underhåll.

Vård- och underhållsplan

Mer detaljerad än vårdprogrammet och har kortare livslängd. Vård- och underhållsplanen fungerar som stöd för en långsiktig planering och förvaltning. Den inbegriper regelbundna besiktningar och kontroll av teknisk status. Ett praktiskt och ekonomiskt instrument som även innehåller underhållsplan och underhållstabeller. Dokumentet är levande och revideras och kompletteras fortlöpande.

Dokumentation

Sammanställning av information om en byggnads tekniska och historiska identitet genom beskrivning, fotografering och uppmätning. Åtgärdsdokumentationer beskriver vad som har gjorts och varför, ibland även själva hantverksmomentet och eventuell problematik kopplat till detta.

Skyddsföreskrifter

Fungerar som stöd vid planering av förändrad verksamhet och aktiviteter i byggnader. Utöver de förvaltningsinriktade bestämmelserna bör skyddsbestämmelserna också hantera frågor rörande nyttjande.

Bilaga 2. Venedigdokumentet

[http://www.icomos.se/wp-content/uploads/2013/05/Venice Charter - Sv.pdf](http://www.icomos.se/wp-content/uploads/2013/05/Venice_Charter_Sv.pdf)

Bilaga 3. ICOM

<http://icomsweden.se/wp-content/uploads/2010/12/Läsa-ICOMs-etiska-regler.pdf>

Bilaga 4. UNESCOs konvention om tryggheten av det immateriella kulturarvet

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00006>

<http://www.sofi.se/4537>